

Dalis rojaus ir Labanoro regioniniame parke

„Žvejų rojus“ pradėtas kurti 2014 m. Molėtų ir Zarasų rajonuose. Dalis rojaus ežerų patenka ir į Labanoro regioninio parko teritoriją. Tai Stirnių, Baltųjų Lakajų, Kertuojų, Išnarų ežerai. Visi šie ežerai yra Molėtų rajone. Didžiausias iš jų – Stirnių ežeras, jo plotas – 865 ha, kranto linija tęsiasi apie 35 km. Ežero krantai žemi, vingiuoti, vietomis pelkėti. Salų bendras užimamas plotas apie 30 ha, jų yra septynios. Ežero vidutinis gylis – 6,3 m, giliausia vieta – 35 m. Stirniuose sugaunama lydekų, ešerių, aukšlių, karšių, kuojų, lynų, vėgėlių, plakių, pūgžlių, raudžių ir kitų žuvų.

Baltųjų Lakajų ežero giliausia vieta siekia 45 m, vidutinis gylis – 13 m, plotas – 699 ha. Ežeras ištiesęs vakarų – rytų kryptimi 8,6 km. Trys nedidelės salos užima 3,8 ha plotą. Kranto linijos ilgis apie 24 km. Į Baltuosius Lakajus įteka Rašelės, Kamužės, Tramio, Rudesos, Urkės upeliai. Rytuose 150 m pločio Pertenio sąsiauriu šis ežeras jungiasi su Juodųjų Lakajų ežeru. Vaizdingas Ščiūrio pusiasalis skiria šiuos ežerus. Dažniausiai aptinkamos žuvys – ešeriai, kuojos, lydekos, karšiai, raudės. Yra ungurių, vėžių.

Ovalo formos Kertuojų ežeras – negilus, giliausia vieta – 5,9 m, o vidutinis gylis – 2,9 m, plotas – 545 ha. Dėl savo smėlėto šiaurės rytinio kranto, vasaros metu, ežeras labai mėgstamas poilsiautojų. Iš šiaurės rytų ir pietų pusių prieina miškas, o vakarinė ežero dalis apaugusi vandens augmenija.

Dar seklesnis yra Išnarų ežeras. Jo plotas – 307 ha, didžiausias gylis – 3,1 m, vidutinis – 1,2 m. Krantai žemi, labai pelkėti, apaugę krūmais. Pietinis krantas kiek aukštesnis ir sausesnis. Dugnas padengtas storu dumblo sluoksniu. Išnarai vakaruose ilgu ir siauru sąsiauriu (dar vadinamu Vašuoko ežeru) jungiasi su Gėluoto ežeru. Pietuose įteka du upeliai, o šiaurėje į Kertuojų ežerą išteka Išnara. Ežeras vertinamas dėl lydekų, ešerių gausos, sugaunama lynų, karšių, šamų.

Šiuose ežeruose 2014 – 2016 m. numatomas žuvų įveisimas: Stirnių ežere: lydekų - 24000 vnt, šamų - 20000 vnt, Baltųjų Lakajų ežere: lydekų - 20000 vnt, šamų - 20000 vnt, Kertuojų ežere: lydekų - 24000 vnt, šamų - 20000 vnt, Išnarų ežere: šamų - 12000 vnt, lynų - 40000 vnt. 2016 – 2017 m. žuvų įveisimas bus vykdomas pagal mokslinių tyrimų rekomendacijas ir įveisimo planus.

Kuriant žvejų rojų yra numatytas ir rekreacinės infrastruktūros įrengimas, lauko informacinės sistemos atnaujinimas, valčių nuleidimo vietų įrengimas. Taip pat didelis dėmesys bus skiriamas aplinkos apsaugos kontrolei.

Žvejybos rojaus taisyklės kol kas nėra patvirtintos, todėl žvejojami laikykimės Mėgėjų žvejybos vidaus vandenyse taisyklių: vienu metu galima naudoti ne daugiau kaip 5 bučiukus ar samtelius vėžiams gaudyti ir 4 kitus mėgėjų žvejybos įrankius. Žvejojamas iš valtys vienas žvejys vienu metu gali naudoti ne daugiau kaip 2 meškeres. Bendras vienu metu naudojamų kabliukų skaičius negali viršyti 6 vienetų, išskyrus stintų žvejybą ant ledo, kai bendras kabliukų skaičius gali būti 12 vienetų. Dvišakis ar trišakis kabliukas laikomas vienu. Vienos žvejybos metu leidžiama sugauti 1 šamą (ne mažesnę nei 75 cm), ne daugiau kaip 3 vienetus ungurių, margųjų upėtakių (>30 cm), kiršlių (>29 cm), ne daugiau kaip 5 vienetus lydekų (>45 cm), ne daugiau kaip 5 kg lynų (>25 cm), ne daugiau kaip 50 vienetų vėžių (>10 cm), išskyrus rainuotuosius ir žymėtuosius vėžius, kurių sugavimo kiekis ir dydis neribojamas. Lydekas draudžiama žvejoti nuo vasario 1 d. iki balandžio 20 d., kiršlius nuo kovo 1 d. iki gegužės 15 d., marguosius upėtakius nuo spalio 1 d. iki gruodžio 31 d., plačiažnyplius ir siauražnyplius vėžius nuo spalio 15 d. iki liepos 15 d.

Iš visų Labanoro regioninio parko ežerų povandeninė žūklė leidžiama tik Baltuosiuose Lakajuose.

Nepamirškime prieš pradėdami žvejoti užtikrinti švarą žvejybos vietoje ir surinkti šiukšles 5 m spinduliu nuo žvejybos vietos, o po žūklės išvežti jas į komunalinių atliekų surinkimo konteinerius.

*Informacijos ir kultūros paveldo skyriaus
vyresn. specialistas Renaldas Venclovas*

Ščiūrio pusiasalis

Kertuojų ežeras

Labanoro bokštas – naujas lankymo objektas Labanoro regioniniame parke

Šiais metais rugsėjo 22 d. buvo atidarytas Labanoro regioninio parko apžvalgos bokštas prie Baltųjų Lakajų ežero, netoli Mindūnų.

Statant Labanoro regioninio parko bokštą, buvo siekiama, kad lankytojai pamatytų kraštovaizdžio įvairovę, kad susipažintų su šio regioninio parko vertybėmis - Lakajų ežerynu ir senąja Labanoro giria. Vaizdas į kraštovaizdį atsiveria tarsi nuo devynaukščio namo stogo. Norint pamatyti šią išspūdingą gamtos panoramą, teks užlipti 231 laipteliais.

Įdomus naujo apžvalgos bokšto architektūrinis sprendimas, primenantis liauną medžio stiebą, besiveržiantį į viršų. Šalia bokšto - lauko baldai, dviračių stovai, informacinis stendas. Tačiau automobilius prašoma palikti toliau ir paėjėti kelis šimtus metrų iki bokšto. Regioniniuose ir nacionaliniuose parkuose žmonės kviečiami keliauti pėsčiomis ir lėtai, apsidairant aplinkui, stebint gamtą.

Labanoro regioninio parko apžvalgos bokštas, kaip ir kiti pastarųjų metų bokštai saugomose teritorijose,

pastatytas pagal projektą „Saugomų teritorijų tvarkymas“. Projektą inicijavo ir vykdė Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie AM, partneriai - Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direkcija bei Molėtų rajono savivaldybė. Projektas buvo dalinai finansuojamas iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų.

Apžvalgos bokštas įrengtas šalia Mindūnų kempingo. Reiktų važiuoti keliu Molėtai – Ignalina ir Mindūnuose (Muziejus g. sankryža) sukti, kur pastatyti kelio ženklai „Lankytina vieta“.

Apie tai, ką naktį miške veikia Parko darbuotojai

Ką Jūs pagalvotumėte, jei netyčia atsidūrę miške vidury nakties mėnesienos šviesoje pamatytumėte einantį žmogystą su nešiojamu magnetofonu rankose, iš kurio sklinda kažkokie paukščių klykavimai?

Atsakymas nebus intriguojantis ir gana paprastas – tai Parko darbuotojas, ekologas, atlieka savo darbą – paukščių stebėseną (monitoringą). Iš magnetofono sklindantys garsai – tai paukščių balsų įrašai, skirti privilioti juos, kad būtų galima tiksliai nustatyti, kiek jų yra tam tikroje vietovėje (taške). Šiais metais Labanoro regioniniui parkui reikėjo atlikti trijų paukščių rūšių – juodosios meletos, žvirblinės pelėdos ir lėlių – naktines apskaitas. Žvirblinė pelėda – mažiausia pelėdų rūšis Lietuvoje, įrašyta į Raudonąją knygą. Juodoji meleta – nesunkiai atpažįstamas paukštis, juodas kaip smala, tik viršugalvis raudonas. Na, o lėliai yra slapukai, jų šmėžuojančius siluetus galima išvysti vėlai vakare, kuomet jie medžioja vabzdžius.

Pagal monitoringų metodikas, apskaitoms turėjo būti pasirenkamas tamsus paros metas arba ankstyvas rytmetis, tad apie miegą tyrėjams nėra kada galvoti. Iš viso per šias tris apskaitas aplankyti 268 taškai, išsimėtę po visą plačią Labanoro girią. Neapseita ir be kuriozinių situacijų – vidurnaktį nuvykus į numatytą vietą prie Juodųjų Lakajų ežero, gamtininkus pasitiko iš pakrantės stovyklavietės sklindantis garsus triukšmas – „ošė“ ne giria, o jaunimėlis... Teko apsisukti ir vykti į kitą vietą.

Be naktinių išvykų, susijusių su minėtomis paukščių rūšimis, Parko ekologams reikėjo atlikti dar 8 rūšių monitoringus – 3 paukščių (juodojo peslio, vapsvaėdžio, žalvarnio) ir 5 vabzdžių (auksuotosios šaškytės, pleištinės skėtės, šarvuotosios skėtės, dvijuostės nendriadusės, plačiosios dusios). Tad įtemptas darbas tęsėsi visą šiltąjį sezoną, nuo kovo iki spalio mėn. Ateinančiais 2016 metais taip pat numatyta net 11-os gyvūnų rūšių stebėsenos – 8 paukščių, 2 varliagyvių ir 1 žinduolių rūšies.

Gamtos skyriaus vyr. specialistas Audrius Grinskis

Ir dar kartą apie lankytojų bilietus

Dauguma turbūt žino, kad jau nuo pernai metų yra įvestas Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko lankytojo bilietas. Kaip jau rašėme, tai mokestis už šių parkų rekreacinės infrastruktūros priežiūros (atokvėpio vietų, poilsiaviečių, stovyklaviečių remontas, šiukšlių išvežimas), informacinės sistemos (stendai, rodyklės) bei lankomų objektų priežiūros paslaugą, kadangi be to neapsieina beveik nė vienas lankytojas.

2015 m. bilietai buvo platinami visose saugomose teritorijose. Nors jie yra savanoriški, t.y. neprivalomi, skirti paremti saugomas teritorijas, tačiau jų įsigijimas yra supratingumo, pilietiškumo garbės reikalas.

Baigiantis šioms metams, noriu pasidalinti savo kolegų ir mano pačios darbo patirtimi, tiesiog žmogiška praktika, parduodant šiuos bilietus. Pirmiausia noriu pasidžiaugti, kad mūsų parko dauguma lankytojų yra supratingi, atsakingi ir mieli žmonės. Lankytojų centre lankėsi daug šeimų su vaikais, jaunuolių ar šiaip gamtą mylinčių žmonių, kurie be jokių priekaištų įsigyja šiuos bilietus. Jie džiaugiasi, kad yra tokie centrai, kur suteikiama informacija apie parką, lankytinus objektus. Deja, būna ir kitaip. Kartais tenka išgirsti ir nepelnytų priekaištų, kad norim „pasipinigauti“, kad nėra už ką mokėti. Kaip žinote, neseniai yra pastatytas ir atidarytas lankymui Labanoro apžvalgos bokštas Mindūnuose. Kad lankytojams būtų patogiau įsigyti bilietus, savaitgaliais budėjome prie bokšto ir suteikėm galimybę vietoj nusipirkti bilietą. Tikrai nustebau, kad esant gan prastam orui (šeštadienį ir sekmadienį beveik ištisai lijo ir buvo vėjuota), prie bokšto nepaliaujamai važiavo žmonės. Tiksliai suskaičiuoti neįmanoma, bet manau, virš 200 svečių sulaukėme vos per vieną lapkričio savaitgalį. Dauguma jų mielai noru ėjo prie parko transporto ir pirkė bilietus. Deja... Dabar galiu jau beveik nesuklysdama pasakyti, kad dar žmonėms neišlipus iš mašinos jau būdavo aišku, ar jie prieis, įsigys bilietą ar ne. Labai paprasta - kuo mašina brangesnė, tuo didesnė tikimybė, kad nepirks. Skamba juokingai, bet tai tiesa. Bendravau su dauguma. Daug svečių buvo iš didmiesčių, užsuko važiuodami pro šalį, kiti važiavo tiesiog specialiai pasižiūrėti, užlipti į bokštą ir pažiūrėti nuostabių vaizdų. Mačiau nemažai ir pažįstamų, žinomų ne tik man, bet ir visai Lietuvai, veidų. Žmonių, kurių gražių žodžių, pažadų klausomės prieš politinius įvykius. Deja, nė vienas nepriėjo, sakykim, gal nepastebėjo, ir nepirko bilietų. Taip, neprivalo, bet....

Laukiame žiemos, sniego, gražių švenčių ir manau, kad lankytojų mūsų parke netrūks ir šiuo laikotarpiu.

Labanoro regioninio parko lankytojų centro administratorė Danguolė Radziulienė

Labanoro dūdos tradicija grįžo į Labanorą

Buvęs ilgametis Labanoro mokyklos mokytojas Adolfas Bruzgys yra papasakojęs legendą, kad apie dvidešimtojo amžiaus pradžią Labanorinės atlaidų metu apsilankydavo niekam nežinomas dūdmaišininkas, kuris po mišų grodavo, taip užsidirbdamas pragyvenimui. Yra nuomonė, kad tai buvęs aukšto rango dvasininkas, kuris tikrindavo Labanoro parapijiečių pamaldumą. Vieną dieną muzikantas dingo palikęs dūdą ant suolo bažnyčios špitolėje.

Bažnytinių Labanorinės atlaidų Labanoro kaime, Švenčionių r. tradicijos skaičiuoja šimtmečius ir buvo neatsiejamos nuo tradicinio atlaidų kermošiaus ir Labanoro dūdos skambėjimo bažnyčios šventoriuje. Rašytiniuose šaltiniuose teigiama, kad Labanoro dūda atlaidų metu grodavo bažnyčios šventoriuje. Be Labanoro dūdos muzikos neapsieidavo nei viena didesnė šių apylinkių šeimos ar bendruomenės šventė. Turbūt ne veltui lietuviškam dūdmaišiui buvo duotas Labanoro dūdos pavadinimas. Ir muzikavimo Labanoro dūda tradicija ilgiausiai išsilaikė Rytų Aukštaitijoje.

Labanorinės šventės tradicija (kaip ir muzikavimo Labanoro dūda) Labanore buvo nutrūkusi, bet Labanoro regioninio parko darbuotojų dėka atgaivinta 2000-aisiais metais ir dabar kasmet sutraukia nemažą būrį dalyvių ir žiūrovų. Siekiant, kad tradicinė Labanorinės šventė atskleistų ir puoselėtų unikalias vietas tradicijas, Aukštaitijos nacionalinio parko ir Labanoro regioninio parko direktijos kultūrologė Sigutė Mudinienė parengė gražų projektą „Labanorinėj Labanoro dūdos dūduoja“ skirto Etnografinių regionų metams. Projekto metu visuomenei buvo pristatytos grojimo Labanoro dūda Labanoro apylinkėse tradicijos, surengta keletas Labanoro dūdos koncertų Labanoro regioninio parko lankytojų centre bei Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo Bažnyčioje. Ir visi Labanoro dūdos entuziastai galėjo apsilankyti seminare „Muzikavimo Labanoro dūda tradicijos Labanoro apylinkėse“, kuriame savo patirtį ir muziką dovanojo profesionalūs dūdmaišininkas Gvidas Kovėja, Vytautas Linkevičius ir Jonas Tumasonis.

Kraštotvarkos skyriaus vyr. specialistas Žydrius Mukulys

Gvidas Kovėja ir Jonas Tumasonis Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo Bažnyčioje

Dūdmaišininkų koncertas Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo Bažnyčioje

Kanapiniai burtai Labanoro girioje

R. Petkevičius mediniais spaustuvais spaudžia aliejų iš kanapių sėklų

Netrūksta norinčių pabandyti išminti kanapinį pluoštą

M. Petkevičienė edukacinės programos dalyviams rodo, kaip atskirti vyriškus ir moteriškus kanapių augalus

Kanapės (Cannabis) – pirmieji Lietuvos kultūriniai augalai. Archeologai Šventojoje aptiko kanapinius dirbinius datuojamus 3500-3000 m. pr. Kr. Vadinasi su šiuo augalu Lietuvos teritorijos gyventojai pažįstami jau mažiausiai 5,500 metų! Iki XVIII a. kanapės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje intensyviai augintos ir eksportuotos, o iki pat viduramžių žinotos tik Rytų Europoje. Lietuvoje jų daugiausia auginta XV-XVIII a. Kanapių produktai (aliejus ir pluoštas) intensyviai eksportuoti XVII a. Vėliau, ypač nuo XVIII a. plečiantis eksportui ir kintant technologijoms didėja linų pasėlių plotai. XIX-XX a. kanapės išlieka jau kaip pagalbinių žemės ūkio kultūra. Rytų Lietuvoje kanapės buvo nuo seno įprastas augalas. Iš Švenčionių krašto kilęs botanikos profesorius Kazimieras Grybauskas (1886 – 1953) pabrėžė, kad „kanapėms auginti geriausiai tinka neperdžiūstanti, bet ir ne šlapia žemė, kur nors žemesnėje, saulėtoje lygumoje arti vandens“. Kanapės tradiciškai ir augintos paupiuose, tą pažymi senieji pietryčių Lietuvos gyventojai. Dėl tyrimų stokos sunku nusakyti tikras šio augalo naudojimo apimtis praityje. Kanapių ir linų santykis tradicinių audinių gamyboje, jų istorinė raida iki šiol Lietuvoje mažai nagrinėti. Tačiau galima pagrįstai spėti, kad istoriškai linas išstūmė kanapę bei perėmė daugelį jos papročių, technologijų ir pavadinimų.

Neįtikėtina? O ar kada atkreipėte dėmesį į įdomų lietuvių kalbos faktą: pluoštinių augalų stiebų laužymo įrenginio „mintuvų“ pavadinimas kilęs nuo žodžio minti (kojomis atliekamo veiksmo) nors pats įrankis yra rankinis? Linų mynimo procesas, jo atlikėjai taip pat žymimi žodžiais – mynimas, linamynis, linų mynė, mynėjas, -ja. Tradicinę linininkystę tyrusios etnologės Angelės Vyšniauskaitės (1919 – 2006) požiūriu pirminis lietuvių mintuvo prototipas buvo pradėtas naudoti pluoštinių augalų (kanapių) šiaudeliams suminkštinti vietoj jų ištrypimo kojomis ir greičiausiai buvo ne rankinis, bet kojinis. Kai kuriose Rytų Lietuvos vietovėse (Adučiškyje) kanapių stiebai prieš mynimą rankiniais mintuvais buvo sutrypiami kojomis dar XX a. pradžioje. Dar daugiau, linų mirkymas mūsų regione taipogi buvo perimtas iš kanapių apdoravimo. A. Vyšniauskaitės požiūriu „Pietryčių Lietuva, kur vyravo smulkioji žaliavos gamyba namudinei audimo pramonei, sudarė bendrą arealą su vakarų Baltarusija ir šiaurės Lenkija. Čia per visą tiriamąjį laikotarpį neįvyko žymesnių tradicinės apdoravimo technikos pasikeitimų“. Dzūkų tradicinei tekstilei skirtoje knygelėje Dzyvai ne drobės (2011) minima, kad kanapiniu (!) audiniu vadintas „nebūtinai iš kan-

apių, bet geresnių pakulaičių dvynytis audinys skirtas vyrų kelnėms“.

Per itin trumpą laiką didžiulis lietuviškos kanapinės tekstilės lobynas tiesiog tapo užmirštas. Labanore gyvenusi ir audusi Teklė Lipinskienė (1911- 2001) mums paliko kanapinę lovatiesę, dabar saugomą Nalšios muziejuje. Unikalius kanapinės tekstilės pavyzdžius etnografinių tyrimų metu pavyko aptikti etninių lietuvių „saloje“ Gervėčiuose (Baltarusija). Kanapinė tekstilė kiek rečiau paminima publikacijose, tačiau gan dažnai sutinkama etnografiniuose šaltiniuose. Štai ir Labanoro regioninio parko kraštotyros kolekcijoje yra įrašas apie tai, kad „kanapių siūlais atausdavo rankšluosčių raštus, servetas“. O kas atsakys kiek iš tikro lininiams priskirtų XIX – XX a. gamybos audinių įvairių Lietuvos muziejų fonduose yra pagaminti iš kanapių žaliavos? Tai ateities tyrimų klausimas. Šiandien, jei keliaudami Labanoro girios takais užklysite į naujai pastatytą Labanoro amatų centrą, turėsite progos susipažinti su VšĮ Gyvata vykdomu edukaciniu tradicinei kanapinei tekstilei skirtu projektu „Vija vija, kanapija“. Šio projekto įgyvendinimą remia Lietuvos kultūros taryba ir Labanoro regioninis parkas. Projekto sumanytojai bei vykdytojai - etnologai Rolandas ir Milda Petkevičiai. Projekto dalyviai išmėgina visą kanapės „kančios“ kelią – rauna kanapes, mirko jas vandenyje ir vėlyvesniu, klojėjimo pievoje būdu. Galima išmoki išminti pluoštą, jį iššukuoti, suverpti siūlus bei nudažyti juos natūraliais gamtiniais dažais. Viename iš Labanoro amatų centro svirnelių jau pokšči senosios audimo staklės, kuriose užmestas kanapinis audinys, galima mokytis austi. Taip pat nereikia pamiršti, kad kanapė – svarbus apeiginis, maginis augalas, dažnai sutinkamas būrimuose ir kituose lietuvių papročiuose, plačiai naudojamas liaudies medicinoje. Apie kanapę gausu tautosakos, dainų ir žaidimų, kurie veikiausiai mena bendruomenines kanapių mynimo talkas rudenį. Kanapės vieta ir reikšmė lietuvių kultūroje greičiausiai stipriai nuvertinta ir užmiršta. Tai patvirtina, kad ir Antano Mažiulio (1914 – 2007) Rodūnės valsčiuje 1939 m. užfiksuotas faktas, jog vienas Žolinės šventės sinonimų buvo Kanapinė. Kanapės vaidmuo taip pat svarbus lapkričio 30 dieną švenčiamos šv. Andriejaus dienos papročiuose. Ši šventė paminėta ir Labanoro amatų centre. Tai paskutinė diena prieš adventą ir nuo jos pradeda laukti Saulės sugrįžimo. Taip pat tai magiškojo Kalėdinio burtų laikotarpio kulminacija. Dauguma vedybinių būrimų tą vakarą susiję su kanapėmis ar linais. Vakarais Labanore buvo sklindinasi kanapių papročių, mįslių, burtų, žaidimų ir žino-

ma – tradicinių kanapinių patiekalų. Galbūt toks šv. Andriejaus dienos minėjimo būdas vėl po truputį taps tradicija? Juk ši šventė, ilgainiui susieta su krikščioniškomis datomis, savo šaknimis gali siekti dievo Vaižganto dienos papročius. Jonas Lasickis (XVI a.) rašė „trečią dieną po Ilgių merginos garbino dievą Vaižgantą (Waizganthos), kad iš jo malonės turėtų pakankamai linų ir kanapių.“

„_ Mūsų projekto tikslas yra išsaugoti ir populiarinti tradicinius lietuvių kanapinius amatus, - sako Rolandas ir Milda. – Šiame etape dėmesį skiriame kanapinei tekstilei. Ateityje be abejo dirbsime ir kitose tradicinio kanapių naudojimo srityse. Projekto „Vija vija, kanapija“ tikslas yra ne tik nuaukinti kanapinę lovatiesę, kuri bus patalpinta parko lankytojų centro ekspozicijoje, bet visų pirma jaunimui suteikti informacijos apie šio augalo savybes, pluošto stiprumą, atsparumą drėgmei, panaudojimą. Projektas skirtas Rytų Lietuvos moksleiviams ir jaunimui, kultūros, istorijos, filologijos specialybių studentams, technologijų mokytojams, Labanoro regioninio parko gyventojams ir lankytojams, besidomintiems tradiciniais tekstilės amatais, smulkiesiems kanapių augintojams. Susidomėjimas tikrai didelis!“ Projekto vykdytojai aktyviai rengia edukacinius užsiėmimus, dalyvauja įvairiuose renginiuose, stengiasi kuo plačiau skleisti informaciją apie kanapes, jų auginimo, perdirbimo ypatumus bei panaudojimo galimybes. Edukaciniai užsiėmimai vyksta ne tik Labanore. Projekto pristatymas surengtas Švenčionėlių kultūros centre. Vasarą Januliškio kaime, kur žaliuoja projekto kanapių laukas, dalyviai rovė pleiskanės (vyriškus kanapės augalus), susipažino su senaisiais pluošto apdoravimo metodais, skanavo kanapių lapų arbatos, šviežių virtų bulvių su kanapine druska. Ar žinote, kad geriausia bulvių apsauga nuo kolorado vabalų, vėlgė – kanapių augalai? Su edukacine projekto programa rugpjūčio 28-30 dienomis dalyvauta šiuolaikinės baltų kultūros ir nepriklausomos muzikos festivalyje „Mėnuo Juodaragis“ Zarasuose. Minti, šukuoti ir verpti padėjo gyvosios archeologijos specialistė Virginija Rimkutė priklausanti Dvaro meistrų gildijai. Projekto edukacinės veiklos sulaukė daug susidomėjimo ir rugsėjo pradžioje vykusioje Labanorinės šventėje. Rugsėjo 26 d. Švenčionių miesto parke vyko tradicinis Rudens kermošius. Čia, Švenčionėlių seniūnijos kiemelyje, Rolandas ir Milda taip pat pristatė projekto veiklas. Projektas „Vija vija, kanapija“ vykdomas iki 2015 m. gruodžio 31 dienos, tačiau vykdytojai nuramino – norintys susipažinti su šia unikalia tradicija visad bus laukiami Labanoro amatų centre.

VŠĮ GYVATA

Net savo nuostabiausiomis svajomis žmogus negali sukurti ko nors puikesnio

Dirbant lankytojų centre, susiduriame su žmonėmis, dažnai nežinančiais, kas yra saugomos teritorijos, kokie ir kiek yra parkų, rezervatų, koku tikslu jie yra įkurti ir kas juose saugoma. Šiame straipsnyje bandysime suteikti nors dalį informacijos apie tai.

Lietuvos saugomos teritorijos skirtos gamtos ir kultūros paveldo kompleksams, ekologiniai pusiausvyrai ir biologinei įvairovei išsaugoti, gamtos ištekliams atkurti. Jose taip pat sudaromos sąlygos pažintiniam poilsiui, moksliniams tyrimams, gamtosauginiam ir etnokultūriniam švietimui.

2012 m. duomenimis, saugomos teritorijos užima 10214 km² plotą (apie 15,6 proc. visos šalies teritorijos).

Lietuvoje yra 5 nacionaliniai parkai: Aukštaitijos, Dzūkijos, Žemaitijos, Kuršių Nerijos ir Trakų istorinis. Pirmasis įkurtas parkas yra Aukštaitijos NP (1974 m.) ir jo plotas yra 41154 ha. Regioninių parkų Lietuvoje yra 30, jie yra įkurti 1992 m.: Anykščių, Asvejos, Aukštadvario, Biržų, Dieveniškių istorinis, Dubysos, Gražutės, Kauno Marių, Krekenavos, Kurtuvėnų, Labanoro, Metelių, Nemuno deltos, Nemuno kilpų, Neries, Pagramančio, Pajūrio, Panemunių, Pavilnių, Rambyno, Salantų, Sartinų, Sirvėtos, Tytuvėnų, Varnių, Veisiejų, Ventos, Verkių, Vištyčio, Žagarės. Taip pat ne mažiau svarbūs yra 6 rezervatai: Čepkelių, Kamanų, Viešvilės, Žuvinto gamtiniai, Kernavės ir Vilniaus pilių kultūriniai.

Turbūt daug kam kils klausimas, kam gi tiek daug mūsų mažoj Lietuvėlėj saugomų teritorijų. Plėtojant pramonę, energetiką, miškų ir žemės ūkį, miestus ir gyvenvietes, žmonija praranda natūralias teritorijas bei kultūros paveldą. Žemėje jau yra šalių, kuriose tikrąją gamtą galima pamatyti tik saugomose teritorijose. Neprižiūrimi kultūros paveldo objektai, veikiami gamtos procesų, taip pat sunyksta. Mūsų saugomose teritorijose daug dirbama ir dėl to, kad gamtos vertybės, kultūros paveldo objektai ir kiti gamtos turtais būtų prieinami žmogui, t.y. sukuriamos sąlygos rekreacijai, pirmiausia pažintiniam turizmui, taikomiesiems moksliniams tyrimams ir stebėjimams,

kraštovaizdžio apsaugos idėjoms bei tradiciniam gyvenimo būdai, etnokultūros papročiams propaguoti.

Kalbant apie mūsų parką, t.y. Labanoro regioninį parką, noriu priminti, kad tai yra didžiausias regioninis parkas Lietuvoje (55340 ha). Jis įsteigtas norint išsaugoti: ypač vertingą gamtiniu požiūriu Labanoro girią ir ežeryną su Aiseto, Kertojų, Lakajų, Rašios, Stirnių ir kitais ežerais, taip pat Beržaloto aukštapelkę; kultūros paveldo vertybes: urbanistinius ir etnokultūrinius kompleksus, pilkapius ir kt.;

gamtinės ekosistemos stabilumą, biotos komponentus, savitą augaliją ir gyvūniją, natūralius žuvų migracijos kelius bei nerštavietes.

Dauguma skaitytojų turbūt žino, kad Labanoro regioninio parko lankytojų centras, kuris yra pačiame Labanoro miestelyje, veikia nuo 2000 m. Per 15 gyvavimo metų čia apsilankė gausybė užsieniečių ir lietuvių. Jau antri metai centre yra įrengta labai įdomi ekspozicija „Didžiosios girios glėbyje“, kuriai nebuvo nė vieno abejingo lankytojo.

Susiduriame su nemažai svečių, interesantų, atvykstančių pas mus su įvairiais klausimais dėl kraštovarkos, rekreacijos, miškotvarkos ar kt. klausimais. Padarėme išvadą, ne visi žino, jog 2010 m. pradžioje, sujungus mūsų ir Aukštaitijos nacionalinį parką, parkai liko tie patys du: Labanoro regioninis parkas ir Aukštaitijos nacionalinis parkas, tačiau direkcija yra viena Palūšės k. Ignalinos r. (tel. 8-386-53135), ten yra parko direktorius ir administracija. Mūsų, t.y. Labanoro regioninio parko lankytojų centras yra Labanoro mstl., veikia ištisus metus. Jame dirba kraštovarkininkas Ž. Mukulys, rekreacijos vadybininkas R. Venclovas, ekologai G. Grašytė, A. Grinskis ir centro administratorė D. Radziulienė. Visais jus dominančiais klausimais galima kreiptis pas mus darbo dienomis (I-IV) nuo 8 iki 17 val. ir penktadienį nuo 8 iki 16.45 val. arba tel. 8-387-47142, 8-387-47160.

*Labanoro regioninio parko lankytojų centro administratorė
Danguolė Radziulienė*

Kelininkai saugo augalus

Kelininkai persodina augalus

Tarp daugybės Labanoro regioniniame parke saugomų Lietuvoje retų augalų yra ir tamsialapis skiautalūpis. Tai – pati tikriausia lietuviška orchidėja, vasaros viduryje pasidabinanti mažais tamsiai violetiniais žiedais. Ši rūšis Lietuvoje reta, įrašyta į Raudonąją knygą, kiek dažniau papuošianti tik pajūrio kopas ir pietų bei rytų Lietuvos smėlynus, o kitur beveik neaptinkama. Šis augalas auga sausose, saulėtose vietose, skurdžiame dirvožemyje, neretai įsikuria antrinėse buveinėse – praardytose pakelėse, aikštelėse ir pan. Būtent tokioje buveinėje prie Januliškio – Labanoro žvyrkelio ties Lūšnios kaimu tamsialapiai skiautalūpiai žydi jau ne vienus metus, tačiau šiemet čia buvo suplanuota kelio rekonstrukcija. Uždrausti kelininkams toje vietoje vykdyti darbus būtų neprotinga – juk būtent dėl jų darbų ir susiformuoja tokios aukščiau aprašytos antrinės buveinės, tinkamos tamsialapiam skiautalūpiui augti. Tačiau po atvež-

tu žvyru palaidoti besiruošiančių žydėti retų augalų taip pat nesinorėjo. Todėl kreipėmės į kelininkus su prašymu perkelti augalus, šiek tiek bijodami likti nesuprasti. Tačiau sulaukėme ne tik nuoširdaus noro padėti, bet ir didelio kruopštumo. Kelininkai šalia skiautalūpių augavietės praardė velėną ir ten buldozeriu perkėlė pakelėje augusius augalus. Žinoma, visų augalų išsaugoti nepavyko, šiek tiek neramu, kaip prigis tie, kurie buvo perkelti (nors dangus iškart padovanojo daug ir šilto lietaus), tačiau buvo išsaugota velėna, kurioje turėtų būti šių orchidėjų sėklų. Be to, dalis augalų liko neužkliudyti ir galės berti sėklas į atnaujintą buveinę. Ši istorija galėjo skambėti visai kitaip (pvz., kelininkai sunaikino retą augalą). Tačiau užteko supratingumo ir geranoriškumo, šiek tiek paaukoto laiko ir turime šviesią istoriją, kuri puikiai iliustruoja, kad žmogaus ir gamtos interesai suderinami, tereikia turėti noro, bendrauti ir ieškoti paprastų sprendimų. Direkcijos vardu dėkojame supratingiems ir geranoriškiems kelininkams! Ir raginame visus tokiais mažais, praktiškai nieko nekainuojančiais darbais prisidėti prie gamtos išsaugojimo. Galbūt prie Jūsų sodybos ar mėgstamos poilsiavietės Labanoro girioje taip pat reikia tik tokio nedidelio indėlio ir gerų norų, kad būtų išsaugotas retas augalas ar gyvūnas. Kviečiame dalintis atradimais, mintimis ir kartu ieškoti paprastų ir abipusiškai vertingų sprendimų.

*Gamtos skyriaus vyr. specialistė
Gintarė Grašytė*

Tamsialapio skiautalūpio žiedai

Labanoro girioje - egzotiškas vabzdys maldininkas

Šiltą rugsėjo dieną dirbant Girutiškio gamtiniame rezervate, akį patraukė netikėtas radinys - niekada nematytas stambus vabzdys. Iškart tapo aišku, kad tai - paprastasis maldininkas, daugumai tikriausiai gana neblogai pažįstamas iš televizijos laidų apie pietinių kraštų gamtą. Taip, tai tas pats stambus vabzdys, savo išvaizda, iškeltomis ir sudėtomis priekyje kojomis, šiek tiek primenantis besimeldžiantį žmogų, dėl ko ir yra gavęs tokį pavadinimą. Tačiau aptikti jį Lietuvoje ir dar pačioje nuošaliausioje girios vietoje buvo tikrai netikėta, nes Lietuvos klimatas maldininkams yra per šaltas. Paprastasis maldininkas gyvena gerokai piečiau Lietuvos, arčiausiai aptinkami kai kuriose Lenkijos teritorijose, nors ir ten laikomas retu. Lietuvoje šis vabzdys pirmą kartą užregistruotas 2008 metais, kaip atsitiktinai užklydęs, nuo tada registruotas dar kelis kartus, dažniausiai miestuose. Tad jo aptikimas buvo siejamas su galimu transportavimu vežant prekes, buvo svarstoma pabėgusių nelaisvėje auginamų vabzdžių versija. Vis daugėjant pranešimų apie maldininkų stebėjimą Lietuvoje būtent vasaros pabaigoje ir rudens pradžioje, įsivyravus šiltemis ir audringiems orams, dabar jau sutariama, kad šie vabzdžiai Lietuvą gali pasiekti natūraliai iš pietų, didelius atstumus pernešami stipraus vėjo. Tikriausiai tik taip galima paaiškinti maldininko atsidūrimą vidury didelės pelkės, vidury girios, per dešimtį kilometrų nuo bet kurios didesnės gyvenvietės. Tą šiltą rugsėjo vidurio dieną maldininkas šildėsi saulės įkaitintoje pelkėje ir nebesiruošė niekur toliau keliauti, nes tai buvo stambi patelė, besiruošianti dėti kiaušinius. Jei šis individas ir sudėjo kiaušinius Labanoro girioje, kažin, ar jie išgyvens lietuvišką žiemą, nebent ji pasitaikytų neįprastai šilta. Tačiau šis radinys signalizuoja, kad ir toliau šylant orams ir šiltėjant žiemoms, ateityje ši egzotiška ir įdomi vabzdžių rūšis gali ne tik užklysti, bet galbūt ir tapti įprasta Lietuvos vabzdžių rūšimi. Ir gyventų Jūsų sode:)

*Gamtos skyriaus vyr. specialistė
Gintarė Grašytė*

LABANORO TAKAIS

Spaudai parengė Labanoro regioninio parko lankytojų centro kolektyvas, nuotraukų autoriai: G. Grašytė, A. Grinskis, Ž. Mukulys, R. Venclovas.
Labanoro RP lankytojų centras, Labanoras, Švenčionių rajonas. Tel/faks.: 8-387 47142, 47160
info@labanoroparkas.lt; www.labanoroparkas.lt
Spausdino: Utenos spaustuvė, Užpalių g. 83a, Utena. Tel.: 8-389 54787. Tiražas 500 egz.